

Mészáros Judit

Az interjút készítette Kőváry Zoltán

Neked nagyon sajátos a viszonyod a *Thalassához*. Hogyan lettél részese a történetnek, hogyan hatott a *Thalassa* a szakmai fejlődésedre, munkádra?

A *Thalassa* erős és sokirányú kapcsolati rendszerrel volt jelen az életemben. A történet a Ferenczi Sándor Egyesülettel kezdődött, melyet a rendszerváltás küszöbén, 1988-ban alapítottunk. Az Egyesületnek a Ferenczi-örökség kutatásán túl az volt a fő célja, hogy a pszichoanalízist elsősorban a tudományok és a kultúra kölcsönhatásában mutassa be, és fórumot teremtsen interdiszciplináris dialógusok számára. Az Egyesület a fórumteremtést hazai és nemzetközi konferenciákkal indította el, és ebbe a folyamatba illeszkedett a *Thalassa* folyóirat megalapítása is. A Ferenczi Egyesület első konferenciája az alapítását követő évben, 1989-ben a „Pszichoanalízis és társadalom” témáját helyezte a fókuszba, ami a rendszerváltás ethoszában természetes és izgalmas volt. A *változás* és a *változtathatóság* lelkesedése hatotta át ezt az időszakot, a lehetőségek kibontakoztatása szakmai és társadalmi kontextusban egyaránt a mindennapokat meghatározó élmény volt. Aki ebben az időszakban felnőttként élte át az eseményeket, a változás esélyeinek hatása alá került. A fórumteremtésben a konferencia és a kiállítás fontos műfajt, lehetőséget jelentenek. Mégis, ami maradandó, az elsősorban az írott anyag vagy a megmentett dokumentumok. Tehát az Egyesület elkezdett azon gondolkodni, hogyan lehet a kiállítások anyagát megőrizni és bővíteni, feltárni a Ferenczivel és a Budapesti Iskolával kapcsolatos dokumentumokat, azokat elérhetővé tenni a jelenkori és az utógenerációk számára. Ekkor hozta létre a Ferenczi Sándor Egyesület a *Thalassa* folyóiratot.

Mikor és hogyan jelent meg az első szám?

Az első szám 1990-ben jelent meg. A lap alcíme, „pszichoanalízis – társadalom – kultúra”, az elköteleződés fő pilléreit és egyben komplexitását fejezte ki. Az első szám a már említett „Pszichoanalízis és társadalom” című konferencia válogatott előadásait adta közre.¹ Azért lett egyébként *Thalassa* a periodika neve, mert Ferenczi egyik fő műve – *Katasztrófák a nemi működés fejlődésében* – angolul *Thalassa* címmel jelent meg, melynek jelentése az őstenger, szimbolikusan az eredet, humánpszichológiai

¹ A *Thalassa* 1990/1-es első számának szerzői: Hidas György, Erős Ferenc, Pfitzner Rudolf, Mészáros Judit, Székács Judit, Csepeli György, Litván György, Popper Péter, Szalai Júlia, Ranschburg Jenő és Lust Iván.

értelemben metaforikusan az anyaméh, a kezdet, amelynek biztonságába visszavágyunk. A folyóirat nevével Ferenczi jelentős könyvére, valamint az eredeti forrásokhoz történő kapcsolódás szándékára, a múlt és a jelen összefüggéseinek, a már felhalmozott tudás és az új ismeretek összekapcsolódására utal. Itt van a kezemben az első szám, amely az interdiszciplináris törekvést reprezentálja. A pszichoanalitikusokon kívül a tanulmányok szerzői történészek, szociálpszichológusok, akadémiai kutatók képviselői, egyetemi tanárok. Hidas Györgynek, az Egyesület alapító elnökének beköszöntőjéből idéznék néhány mondatot: „A *Thalassával*, e folyóirattal emlékezünk Ferenczi szellemiségére, és visszatérünk a kezdetek sokszínűségéhez, az egészlegességhez, amelyben az emberi életnek, a kultúrának és a társadalmi létnek jelentős egymásra hatása gazdagítja és elmélyíti a pszichoanalitikus gondolatokat. Törekszünk arra, hogy helyt adjunk olyan tanulmányoknak – a filozófia a történelem, a nyelvészet, a pedagógia, a szociológiai és a tudományok más ágainak köréből –, amelyek merítettek a lélekelemzés tapasztalataiból, vagy amelyek megtermékenyítőleg hatottak a pszichoanalízisre.” Szeretném hangsúlyozni a kétirányú folyamatot: tehát nem csak arról van szó, hogy a pszichoanalízis hogyan járult hozzá pl. a filmművészethez, az irodalomhoz, vagy a társadalomtudományokhoz, hanem arról, hogy e kétoldalú kölcsönösségben a pszichoanalízis milyen megközelítésekkel gazdagodott. A pszichoanalízis sem mint elméleti rendszer, sem mint pszichoterápiás módszer nem létezne a kulturális beágyazottság és a társadalmi folyamatokra történő reflektálás nélkül. Nos, ilyen körülmények között és ezekkel a célokkal indítottuk útjára a *Thalassát*, a Ferenczi Egyesület lapját. A lap alapító dokumentuma szerint az Egyesület Erős Ferencet bízta meg a felelős szerkesztéssel, aki kitűnő munkát végzett – később főszerkesztőként is. Az együttműködés az Egyesületben – beleértve a lap szerkesztési, kiadási munkálatait – igen jó volt, valamennyien egy irányba húztunk. A *Thalassa* első szerkesztőségének tagjai: Ambrus János, Bókay Antal, Erős Ferenc (felelős szerkesztő) és Hidas György voltak. Hamarosan Vajda Júlia, jómagam, később egy időre Göncz Kinga is a szerkesztőség tagja lett. Ebbe a folyamatba kapcsolódott a Ferenczi Egyesület által – Erős Ferenc kezdeményezésére – létrehozott *Thalassa* Alapítvány, amelynek fő szerepe a lap kiadásához szükséges anyagi háttér megteremtése volt, pályázatok útján.

Mikor és hogyan kezdett megváltozni ez az alapfelállás?

Akkoriban az Egyesület titkára voltam, és így az összes tevékenységben, adminisztrációs és szervezési munkában részt vettem; az egyesületi teendők – beleértve a lapot is – mindennapi életem része lett. Valamennyien nagyon odaadóak és lelkesek voltunk. Úgy éreztük, van értelme a munkánknak, kitágult a horizont tudományos, szakmai, sőt, ami akkor óriási élmény volt, nemzetközi kapcsolati szinten is. Új szakmai, később sokszor barátsággá nemesedett kapcsolatok alakultak külföldön élő kollégákkal, kitágult a világ. Erős Feri is az Egyesület vezetőségi tagja volt, általában a megbeszéléseket nálam folytattuk – adottság volt a nagy lakás. Azokban az időkben székhelyről álmodni sem mertünk.

Az Alapítvány létrehozása után hivatalos megállapodást kötöttünk a Ferenczi Egyesület, a *Thalassa* Alapítvány és a kiadó között. Az első évben a Cserépfalvi, ezt

követően a T-Twins kiadó vállalta a kiadási feladatokat 1995-ig. Tehát az összes résztvevő közös diskurzusának a summázatát fejezi ki a szerződés. Ebből szeretnék egy lényeges részletre rámutatni: „A Ferenczi Sándor Egyesület 1992-ben létrehozta a Thalassa Alapítványt, melynek fő feladata a folyóirat pénzügyi helyzetének rendezése. A Ferenczi Sándor Egyesület mint alapító és a lap tulajdonosa kizáró jogosultsággal bír a folyóirat eladása, elajándékozása és megszüntetése tekintetében. Meghatározott időre megbízza a folyóirat főszerkesztőjét feladatainak ellátására. A Thalassa szerkesztősége pedig az alapítóval egyetértésben kiadót kér fel a Thalassa kiadására.” S a záradék: „Jelen megállapodás alapján a szerkesztőség az alapítóval egyetértésben az eddigi gyakorlatnak megfelelően a T-Twins kiadót kéri fel.” Ez egy világos szerződés, a jogkörök tekintetében is.

Tudománytörténeti szempontból is értelmezhetően a későbbiekben többszörös csavarok jelentek meg, amelyek a kezdeti egységes, koherens együttműködést felváltva az individualizációs-szeparációs tendenciák felerősödését jelentették meg, az önszerveződésekre, egyéni ambíciókra irányuló tendenciákat tükrözték.

Miben változtatta meg ez a folyóirat és az egyesület viszonyát?

Mielőtt megpróbálok a kérdésre válaszolni, még egy kicsit hadd maradjak az építkezés fázisánál. Kezdetben a *Thalassa* folyóirat elsősorban az Egyesület konferenciáiból táplálkozott, a legjobb előadások tanulmányok formájában jelentek meg. Ez egy teljesen organikus folyamat volt, mindent együtt csináltunk, közös alkotási folyamat különféle stációit éltük meg, nagyon kreatív, kooperatív, intenzív munka zajlott akkoriban. Csak illusztrációként: 1989-ben a „Pszichoanalízis és társadalom” konferenciáról megjelent ugyanilyen címmel a *Thalassa* első száma, vagy 1990-ben szintén a „Pszichoanalízis és hermeneutika” konferencia után azonos címmel jött létre a következő tematikus kötet, és ebbe sorba állítható a Róheim-szimposium, Róheim születésének 100. évfordulóján, amiből 1992-ben kikristályosodott a lap Róheim-száma. Tehát a kezdeti munka a brainstormingtól a megvalósulásig egymásra épülő, együttes munkát feltételezett.

Aztán történt egy fontos dolog: elindultak a tárgyalások a pécsi Elméleti Pszichoanalízis doktori képzés irányába, amelynek létrehozói között volt az Egyesület két alapító tagja is, Erős Ferenc és Bókay Antal. A doktori iskola – amely 1997-ben indult el – korszakos előrelépést jelentett, a pszichoanalízis mint diszciplína egyetemi integrációja szempontjából. Célja sokban hasonló volt, mint a Ferenczi Egyesület alapkonceptiója, hogy interdiszciplinárisan közelítse meg a pszichoanalízist, akár a jelenkori kutatások, akár a múltbéli örökség összefüggésében. Ez volt az a pont, amikor a főszerkesztő önállósítani akarta a *Thalassát*, és hátat akart fordítani az Egyesületnek. Ennek megvoltak a látható jelei, többek között az, hogy az Egyesület szervezetként sosem jelent meg a pécsi konferenciákon. Természetesen individuális szinten voltak kooperációk, de szervezeti szinten nem. Fordítva viszont nyitva volt az út, a Ferenczi Egyesület, sőt a Magyar Pszichoanalitikus Egyesület későbbi éves konferenciáin a pécsi képzés szívesen látott, megbecsült csoportként jelent meg. Látni kell ugyanakkor, hogy egy doktori iskolának nagyobb a presztízse, a befolyása jelentősebb, mint egy szakmai egyesületnek, hiszen a képzésben résztvevő, nagy

motivációval rendelkező hallgatók komoly kutatási potenciált jelentenek. Karrier szempontjából a doktori iskola megkérdőjelezhetetlenül erősebb pozícióban van, mint egy, a szakmai karrierre inkább közvetve hatással bíró, önkéntes munkán alapuló nonprofit szervezet – legyen annak bármilyen nagyívű víziója. A megosztottsággal feszültség keletkezett, amely sohasem került megbeszélésre, ugyanakkor átadódott a fiatalok számára. A 2006-os baden-badeni nemzetközi Ferenczi konferencián egy cca. száz résztvevős plenáris térben a doktori iskola képviselőitől már az hangzott el, hogy a Ferenczi Egyesületre nincs is szükség. Ez ott egy kis csoportból azonnal szolidaritási reakciót váltott ki, és ennek nyomán belekezdünk a Ferenczi Ház nemzetközi fundraisingbe, aminek a hátterét addigra már a Ferenczi Egyesület biztosította, azzal, hogy bérbe vette Ferenczi egykori villájában a volt rendelőt magába foglaló lakást.

Tíz évvel korábban is volt már egy kísérlet az egyesület meggyengítésére, amikor kutatási ösztöndíjjal egy évet Amerikában dolgoztam 1995-96-ban. Mikor hazajöttem, az volt a kérdés, hogy újjá tudjuk/akarjuk-e éleszteni az egyesületet, vagy akkor ez ennyi lesz, és marad a *Thalassa*. Ha nincs az újjáélesztési kísérlet, akkor ma nincs Ferenczi Ház, nem kaptuk volna meg a nemzetközi pszichoanalitikus közösség kiemelkedően jelentős elismerését, a Mary Sigourney díjat (2008), és gyaníthatóan nem jött volna létre a nemzetközi Ferenczi hálózat (International Sándor Ferenczi Network), amelynek az alapjait itt Budapesten a 2012-es nemzetközi trauma-konferencián képzeltük el, és három évvel később Torontóban a következő nemzetközi Ferenczi-konferencián alapítottuk meg. Tehát a megosztottság és annak mélyítése nem volt szerencsés „stratégia”, főleg házon belül, hiszen mi kvázi „egy család” voltunk, egy szűkebb szakmai csoport közös célokkal. A magyar társadalomban ehhez hasonló repedések, szakadások, széthúzó tendenciák jelentek meg a rendszerváltást követően nagyon gyorsan. Ebből a perspektívából nézve tulajdonképp sok közösségben, csoportban kimutathatóak a nagyobb társadalmi összefüggések lenyomatai. Kontextusba helyezve: a korábban már említett tudománytörténeti szempontból értelmezhető „csavarok” érthetőbbé válnak.

A pszichoanalízis és interdiszciplináris vonzásköre kicsi szakmai kört érint. Kevés olyan intézmény volt akkoriban, amelyek nemzetközi irányba is azonnal nyitni tudtak, talán ez volt az a közös nevező, ami megmaradt a korábbi kezdő csapat célkeresztjében. A Ferenczi Egyesületnek pont ez volt az egyik egyedisége, és ez a pécsi doktori képzésre is jellemző lett. A Ferenczi Egyesület célja nem a szűken vett szakmai képzés volt, nem voltunk kiképző egyesület, nem voltunk oktatási intézmény. Önkéntes alapon szervezett nonprofit szervezetként a hátrányokkal szemben az volt az előnyünk, hogy mozgékonyak voltunk, gyorsabban reagáltunk a változásokra és a lehetőségekre, a pszichoanalízist egy szélesebb platformon próbáltuk elképzelni, és gyorsan felismertük, hogy mennyire fontos nemzetközi kapcsolatokat kialakítani. Mindez a rendszerváltással együtt elég erős felhajtóerőt jelentett.

Hogyan lehetett a lapot elhelyezni a magyar szakfolyóiratok között ebben az időszakban?

Újdonság volt, zseniális és újszerű, nagyon jó volt a fogadtatása. A lap belső szerkezete lehetővé tette eredeti tanulmányok közlését, viták megjelenítését, kutatási

dokumentumok kontextusba helyezett publikálását, könyvrecenziókat és a hazai, valamint a nemzetközi szakma sok híryanagának közlését. Borítóját, a *Thalassa* jól ismert vizuális megjelenését – amely másfél évtizedig teljesen változatlan maradt – Surányi András tervezte.

Tulajdonképp egy hiánypótló, progresszív, minden szempontból a szó legjobb értelmében liberális, sok irányba nyitott folyóirat volt, igyekezett előítéletmentes maradni, tehát nem egy dogma irányába próbált megerősítést nyújtani. Vállalta az eltérő gondolatok, különféle megközelítéseket bemutatását. Arra törekedett, hogy a pszichoanalízissel kapcsolatos elméleti szempontrendszer, álláspontok jelenjenek meg a lap hasábjain, emellett igyekezett teret nyújtani a klinikumnak is. Összességében a pszichoanalízis jelenkori megerősítésében, elterjesztésében segített.

Ez a szerep hogyan változott a lap története során?

Kétféle tendenciát tudok megvilágítani – egyik az, hogy a rendszerváltás után megerősödött a magyarországi pszichoanalitikus közösség és szervezete a Magyar Pszichoanalitikus Egyesület. Egyszerre voltam a Ferenczi Egyesület alapító tagja, emellett a Pszichoanalitikus Egyesület kandidátusa, majd kiképző analitikusa, tehát különféle szerepköreim voltak, mindez a *Thalassát* is érintve elég komplex helyzetet eredményezett. Azzal, hogy a Magyar Pszichoanalitikus Egyesület formálódott, fejlődött, és létrehozta a saját éves egyesületi konferenciáiból a *Lélekelemzés* folyóiratot, a pszichoanalízis klinikai területét erősítette, ami szintén rendkívül fontos volt. A *Thalassa* folyóirat és a *Lélekelemzés* között nem volt rivalizálás. Ez volt az egyik. A *Thalassát* nagyban befolyásolta, hogy a főszerkesztő a tematikus számok után 1995-ben kiadta az első nem tematikus számot, de nyilvánvaló lett, hogy a piaci viszonyokat tekintve is jobban működnek a tematikus számok. Ugyanakkor a Ferenczi Egyesület belső működési zavarát mutatta, hogy a *Thalassa* Alapítványnak évente kellett volna beszámolnia a munkájáról, de Erős ezeket csendesesen opponálta, az Egyesület meg elnézte, nem akartuk élezni a helyzetet. Ez hiba volt, ami egyszer csak robbant. A robbanás előtti jelzés volt, amikor a főszerkesztő nyomtatás előtt levette a lapról „a Ferenczi Sándor Egyesület lapja” feliratot.

Ez melyik szám volt?

A 2009-es első és második szám. Amikor ezt szóvá tettük, elindult a nyílt konfrontáció, amely hamarosan igen meglepő fordulatot hozott. A lap főszerkesztője „megfeledkezett” arról, hogy a *Thalassa* az Egyesület tulajdona, és ezt megírta egy levélben. Mindannyiunkat megdöbbenett. Ekkor már a háttérben szerveződött az Imágó Egyesület, amely szellemiségben hasonló, mint a Ferenczi Egyesület, de Erősnek itt nagyobb mozgásteret volt. A szakításra 2010-ben került sor, amikor a főszerkesztő kivitte a lapot, és ráírta a *Thalassa* főcím helyére, hogy *Imágó Budapest*, mellé pici betűvel: Ex-*Thalassa*. A borító, a tördelés mit sem változott, a belső oldalon megjelent: az Imágó Egyesület lapja. Alapítva 2010. Sokkoló volt. Felmerült, hogy akkor most mit tegyünk, terheljük-e meg jogi eljárással ezt a szűk szakmát? Ez annyira nonszensz lett volna...

Említettél az előbb egy levelezést...

Igen, volt egy belső levelezés közöttünk, az Egyesület választmánya és a lap főszerkesztője között, melyben jelezte, hogy az *Imágó* Egyesületen belül akarja megjelentetni a lapot, amihez nem kapott engedélyt és erre így reagált: „A Thalassa Judit állításával ellentétben nem tulajdona a Ferenczi Sándor Egyesületnek, mivel a lap nem valamiféle ingóság vagy ingatlan vagyon, amelyet adni-venni lehet.” Ez fájdalmas része a történetnek, de tudomásul kellett venni. Hosszútávon és a jelenben is megosztottá tette a pszichoanalízis kulturális, interdiszciplináris részét. Az átnevezett lap indulásával nőtt a diverzifikáció, de ezzel együtt a fragmentáció is – részben a magyar társadalom egyre erősebb fragmentáltságát is tükrözve.

Ezért nagyon jó, hogy az *Imágó*ban megjelenthet most ez a szempont, én is fontosnak tartom.

Jó lenne, ha a jövőt ez nem terhelné tovább, ha a megosztottság barrierje felszámolható lenne, mert lassan meg kellene érteni: nincs mit megosztani, ahhoz szegények vagyunk. Nagy vagyonokat meg lehet osztani: jut is, marad is, de az olyan örökségeket – és ezzel magunkat, erőforrásainkat –, amelyeket amúgy is megtépzott a történelem, belső szembenállásokkal, harcokkal nem érdemes gyengíteni.